

mening som De, men man skal alligevel bøje sig for den ydre form.“

Men bøje sig for en form uden indhold kunde Mrs. Besant ikke. Og saa valgte hun da at staa alene i verden, brændemærket som vantro, som en pligtforsømmende hustru. Hun vidste, at hendes skjæbne vilde blive haard, næsten uudholdelig. Men hun kunde hverken opgive sin overbevisning eller skjule den. „Sandheden er mere end fred og lykke og en anset stilling.“

Mr. Besant forlangte nu skilsmisse fra sin hustru, men sagen tog en anden vending. Under forhørene kom der frem ting, som pastoren nødig vilde vedkende sig, og for ikke at faa mere lys ind over sit ægteskabelige liv, lod han sig nøie med en lovformelig separation. Mrs. Besant fik paa den maade en liden maanedlig understøttelse, og det blev hende tilladt at beholde sit ene barn, den lille pige, som da var tre aar gammel.

I flere aar kjæmpede nu Mrs. Besant en daglig kamp for tilværelsen. Hun sad inde med en masse spredte kundskaber, men var ikke uddannet for nogen bestemt stilling; heller ikke faldt det let for hende, der paa en maade var udstødt af samfundet, at skaffe sig arbejde. Hun skrev, som hun havde gjort gennem flere aar, artikler for forskellige aviser og tidsskrifter, gav undervisning, naar hun kunde faa timer, og sørgede paa den maade for sit barn og for sig selv.

For religiøse kampe blev hun heller ikke nu sparet. Hendes elskede moder blev syg og maatte dø; hun var troende, men vilde ikke nyde sakramentet, hvis datteren ikke ogsaa kunde gjøre det. I sin nød henvendte Mrs. Besant sig til den bekjendte geistlige, provst Stanley, og han hjalp virkelig moder og datter ud af vanskeligheden ved at tillade, at Mrs. Besant, skjønt vantro, nød sakramentet for at berolige og trøste sin moder.

I tidens løb gik Mrs. Besant over fra theisme til atheisme.

Aar 1874 hørte hun et foredrag af *Bradlaugh*; det blev gennem en lang aarrække bestemmende for hendes udvikling. Hun meldte sig ind i „selskabet for udbredelse af fri tænkning“, fik en liden plads ved Bradlaughs blad — *The National Reformer* — og i 1875 begyndte hun at holde foredrag rundt om i England for at udbrede sine egne og Bradlaughs ideer og for at kjæmpe for det, som hun ansaa for sandt og godt.

„Jeg ved ingen ansvarsfuldere gjerning end den at staa frem for offentligheden som taler,“ siger Mrs. Besant. „Men da jeg begyndte, lovede jeg mig selv ikke at sky nogen anstrængelse for at løse opgaven paa bedste maade. Jeg studerte, læste, stræbte at udvikle enhver af mine aandsevner, polerede mit sprog, disciplinerede mine tanker, udvidede mine